

Richard Wisser (Worms, 1927. – Worms, 2019.)

Trebalo mi je mnogo vremena da nekako u sebi izađem na kraj sa smrću mog dragog učitelja i prijatelja Richarda Wissera – čovjeka koji mi je u životu, nakon nesretnih ratnih zbivanja u Bosni, bio ne samo »Doktorvater« nego zgodimice i pravi »Vater« – pa da sročim ovih nekoliko riječi njemu *in memoriam*.

Hrvatska filozofska i ina javnost zbilja je imala malo takvih prijatelja. Recimo, budući da je njegova najbliža rođakinja bila udana za negdašnjeg njemačkog kancelara Helmuta Kohla, Wisser nam je »iz prve ruke« javio točan datum priznanja nezavisnosti Republike Hrvatske (kao i Republike Bosne i Hercegovine) prije negoli je to bilo službeno obznanjeno. A da i ne govorimo o njegovoj materijalnoj pomoći gradu Dubrovniku i posebno Inter-univerzitetkom centru u Dubrovniku, čija je zgrada nastradala u ratu, a s kojim je on bio najbliže povezan...

Wisser je bio sve samo ne običan čovjek, a rodio se u jednako tako neobičnom gradu Wormsu – *zavičajju bezzavičajnih!* Worms je grad Nibelunga. Nitko ne zna odakle su došli ni kamo su otišli, ali o njima postoje stare germanske kaze i junački spjevovi koji svjedoče o ljubavi, časti, vjernosti, izdaji i smrti. Tako u Wormsu susrećemo Siegfriedov bunar, izdajnika Hagena von Tronjea, Krimhildin ružičnjak u kojemu stanovnici Wormsa slave svoj proljetni »Rosenfest«. U »Burgonden ze Wormze bi dem Rine« nastao je najpoznatiji spjev toga doba, *Der Nibelungen Not* (oko 1150.). U Wormsu susrećemo i prve židovske zajednice na tom području, na čijem »svetom pijesku« počivaju glasoviti rabini Meir iz Rottenburga i njegov učenik Alexander Ben Salomon Wimpfen. Čitav taj svijet srušio se 9. studenog 1938. godine, kada su nacisti zapalili tamošnju sinagogu, a židovske sugrađane odveli – zna se gdje.¹ U to nesretno vrijeme Wisser je 1943., kao šesnaestogodišnjak, bio pozvan u vojnu službu te je nakon rata proveo dvije godine u Nici kao ratni zarobljenik.

Njegov rodni grad Worms poznat je i kao mjesto gdje je Martinu Lutheru, uz nazočnost franačkoga kralja Karla V., suđeno 18. travnja 1521. godine i gdje je on održao svoj glasoviti govor – upravo ispred Wissrove kuće, na glavnom trgu koji se i danas zove »Lutherring« i na kojemu stoji Lutherova bista.

1

Najdirljivije mi je bilo kada mi je Wisser jednom prigodom ispričao sljedeće: njegova je prva susjeda bila Židovka, a kad su u Worms upali tzv. »Fazani« (specijalni SA-odredi), istjerali su sve Židove iz njihovih domova i sve pokušstvo stavili na ogromnu hrpu upravo preko puta Wissrove kuće, kako bi ih spalili. Majka je tadašnjem dječaku Richardu rekla neka ode vidjeti ima li na hrpi nešto od stvari njihovih židovskih susjeda što bi moglo biti od koristi. On je našao samo krpenu lutkicu one svoje najbolje prijateljice. Čim je s hrpe uzeo lutkicu, za uho ga je žestoko primio

neki zadrigli i zamašćeni »fazan« te ga je upitao, nevideno urlajući, što to radi. Richard je, obamro od straha, odgovorio da kani baciti tu lutku na vrh lomače, kako bi što bolje izgorejela, a »fazan« se okrenuo susjedima-promatračima i rekao: »Sehen Sie, aus diesem Holz wird unser Führer neue Soldaten schneiden!« (Vidite, od ovoga će drveta naš Voda istesati nove vojnike!). Tom mi je prilikom Wisser također pripovijedao da mu se te slike noćima vraćaju u neprestanim nesanicama... – A i meni slične slike nakon ratnih iskustava iz Sarajeva.

O tomu dvije zgrade. Prva: kad god bi pubertetlije u noći išarale Lutherov spomenik grafitima, Wisser bi odmah ujutro došao i temeljito očistio spomenik. Jedan fotograf iz tamošnjih lokalnih novina fotografski je posvjedočio tu Wisserovu revnost (a ja taj isječak imam i danas u svojem arhivu). Drugo, mnogo ozbiljnije: kao »praktični kršćanin«, Wisser je 1969. izabran za člana Kuratorija za obilježavanje obljetnice skupštine u Wormsu, na kojoj je suđeno Lutheru (*Wormser Reichstag 1521–1971, Martin Luther vor Kaiser Karl V. in Worms in April 1521*) te već 1971., kao delegat Wormskog dekanata, potiče, organizira i piše tzv. *Wormski memorandum* upućen tadašnjem papi Pavlu VI. sa zamolbom da se izjasni »o osobi i nauku Martina iz današnjega vidika i u interesu produblivanja ekumenskoga rada«, što je molba koja je, prema riječima Wisserova prijatelja i zavičajnika Otta Bechera, ostala »čekanje na Godota«.

Uz brojna gostovanja po Južnoj i Sjevernoj Americi, Španjolskoj, Rusiji, Turskoj i drugim kontinentima i zemljama, za nas je vrlo važan Wisserov dugotrajni i ustrajni rad u spomenutom Inter-univerzitetkom centru za poslijediplomske studije u Dubrovniku od 1979. do 1991. godine. Tamo je posebno blisko surađivao s također pokojnim profesorom Brankom Bošnjakom. A i tu moram umetnuti jednu osobnu reminiscenciju. S profesorom Wisserom upoznao me je upravo profesor Bošnjak, i to 1992. godine, na jednoj promociji u Goethe-institutu u Zagrebu. Kada sam mu izložio svoj osobni izbjeglički problem, rekao mi je: »Sada idem u Dubrovnik, a čim se vratim u Njemačku – javljam se!« I zaista, nije prošlo ni dvadeset dana, Wisser mi se javio iz Mainza s obaviješću da sam dobio stipendiju! I u vezi s tim jedna zgodna: kada je, nakon nekoliko mjeseci, za mnom u Mainz došla i moja obitelj, Wisser me je posjetio u mojemu stanu i donio pakete posuđa i mnoštvo kućnih potrepština. On je zbilja bio takav čovjek, čovjek koji se uvijek umio radovati tuđoj radosti. O njegovu karakteru možda najbolje svjedoči obrazloženje dano prilikom Wisserova odlikovanja Saveznim križem prvog reda za zasluge na Sveučilištu u Mainzu i posredovanje njemačke kulturne politike u inozemstvu, u kojemu se kaže:

»Za Vas su granice postojale kako biste ih prevladavali. Na mjesto nepovjerenja, zasnovanog na neznanju, trebalo je stupiti povjerenje zasnovano na poznavanju tuđih kultura i običaja. Vaše je zalaganje bilo i jest posvećeno tom cilju.«

Premda je ovaj sjetni osvrt sasvim osobno intoniran, treba reći koju riječ i o Richardu Wisseru kao filozofu.² Dvije su velike teme Wisserova filozofiranja: Prva je *povijesno-filozofska*: Vico, Kuzanski, Buber, Weizsäcker i neki drugi mislitelji, no uvijek iznova relacija Jaspers – Heidegger. Ne samo da je 1951. osnovao u Wormsu »Filozofsku radnu zajednicu« posvećenu posebice Jaspersovu mišljenju nego je *jedini* »priveo« Martina Heideggera na TV-intervju, što je tada bilo gotovo nemoguće. Druga je tema *ontoantropološka*. Temeljna postavka cjelokupnog Wisserova filozofiranja može se – i po njegovim vlastitim riječima – označiti kao »kritičko-krizno temeljno stanje čovjeka«: zbog svoje izvorne pocijepanosti između neba i zemlje, ljudskog i božanskog, čovjek nikada nije kod samoga sebe, nikada nije zavičajan, nego sebe vazda zadobiva u svojoj neposrednoj egzistenciji, tj. on u toj pocijepanosti stalno potrebuje »kritiku« samoga sebe u onom dogotovljenom vlastita bitka-u-svijetu – prema onom »susretu«, u kojemu nas, onkraj svih naših umišljaja o zbiljnosti, tek mogu susresti Bližnji, svijet i ne napoljetku Bog.

Hrvatska se znanstvena javnost Wisseru primjereno i na vrijeme odužila za sve njegove filozofske, kulturne i ljudske zasluge time što je u dva sveska časopisa *Filozofska istraživanja* i *Synthesis philosophica* (1997. i 1998. go-

dine) objavljen temat pod naslovom »Oproštaj od cjeline / Abschied vom Ganzen«, s radovima brojnih uglednih domaćih i inozemnih znanstvenika. U navedenim je časopisima Wisser bio prisutan i neformalno, raznim oblicima »nevidljive« potpore, ali i formalno, kao član Savjeta obaju časopisa. Osim toga, govoreći o njegovoj prisutnosti u Hrvatskoj i okolnim zemljama, treba reći i da su kod nas prevedene sljedeće Wisserove knjige: *O moći i spoznavanju. Prilog zadnjem utemeljenju filozofije i njezinom kompleksnom pitanju o Bogu-čovjeku-svijetu kod Nikole Kuzanskoga* (2004.), *Martin Heidegger u mišljenju na putu* (2003.), *Karl Jaspers: filozofija u obistinjenju* (2000.), *Filozofski putokazi* (1992.) te *Odgovornost u mijeni vremena. Vježbe pronicanja u duhovno djelanje* (1988.).

Taj bez-zavičajnik iz Wormsa ostat će vazda zavičajnim u našim srcima, ne samo svojim djelom nego prije svega svojom ljudskošću!

A za oproštaj neka mu budu stihovi njegova zemljaka, pjesnika Johanna Nikolausa Götza:

*Ist unser Leben nur ein kurzer Weg,
Ist unser Leben nur ein schmaler Steg,
So laßt uns diesen kurzen Weg
Und schmalen Steg.
So lang wir noch im Frieden darüber gehen,
Mit Rosen übersähen.*

Željko Pavić

2

Leksikonski sažeto, treba navesti i sljedeće podatke: Wisser je 1954., nakon studija filozofije, psihologije i komparativne kulturelogije, doktorirao filozofiju na Sveučilištu Johanna Gutenberga u Mainzu, gdje je od 1971. do 1998. radio kao profesor, a potom postao profesor emeritus, obnašajući i dužnosti prodekana i dekana. Od 1952. do 1958. bio je član predsjedništva *Allgemeine Gesellschaft für Philosophie in Deutschland*.

Zahvaljujući svom predanom radu na mnogim planovima, primio je brojna priznanja, među ostalim i odlikovanje Reda Danice hrvatske s likom Katarine Zrinske (za osobite zasluge za zdravlje, socijalnu skrb i promicanje moralnih i društvenih vrednota te značajnu humanitarnu pomoć gradu Dubrovniku tijekom Domovinskog rata), koje mu je u Dubrovniku uručeno 2017. godine.